

עלון תורני שבועי בעניני אגדה והלכה אקטואלית

פרשת ויגש

כניסת
השבת:

ח'יפה:

י-ם:

ב"ש:

ת"א:

צאת
השבת:

י-ם:

ב"ש:

ח'יפה:

ת"א:

מפטירין: ויהי דבר...
ואתה בן אדם

דבר ה' זו הלכה

מעובד מתוך ספרי הגרש"ז רוח שליט"א ראש המכון

הפסק במעשה בהנחת תפילין

פסק מרן השולחן ערוך בהלכות תפילין (או"ח, סימן כ"ה סעיף ט'), אסור להפסיק בדיבור בין הנחת תפילין של יד לשל ראש, ואם הפסיק מברך על של ראש ברכה נוספת והיא 'על מצוות תפילין'.

ויש לדון בגדר ההפסק המצריך ברכה, האם זהו רק הפסק בדיבור או גם הפסק במעשה, כגון, נתינת צדקה לפניו שבא לפניו בין הנחת תפילין של יד לשל ראש. כמו"כ האם יהיה מותר בזמן זה להוריד את שריון החולצה כדוגמא, או שמא גם זה חשיב הפסק?

הנה, לגבי הפסק שהוא לצורך התפילין ממש, אפילו אם הפסיק בדיבור אינו מברך על של ראש, וכמו שפסק השו"ע (שם סעיף י'), והגם שלכתחילה אין להפסיק אפילו לצורך הנחת התפילין, וכדעת המג"א (ס"ק ט"ז) והביא דבריו במשנה ברורה ס"ק ל"ח), בכל זאת, לדינא לא יברך על של ראש אם הפסיק לצורך הנחת התפילין. כמו כן, אפילו אם הפסיק בתפילין של יד בין ברכת 'להניח תפילין' להנחה.

מאידך, לגבי הפסק בדברים שאינם לצורך התפילין, אין להפסיק אף אם הם דברים שבקדושה (אלא ישמע ויכוון להם - ושומע כעונה). ואם הפסיק - יברך על הנחת התפילין של ראש, כמו שכתבו הראשונים להלכה והביא דבריהם המגן אברהם (ס"ק י"ז).

ולגבי הפסק בשתיקה, הדין הוא שלא נחשב הפסק, אפילו אם שתק זמן מרובה, וכמו שפסק מרן בבית יוסף (סימן ק"מ) וכך פסק המגן אברהם (בסימן ר"ו סק"ד). ודלא כדעת החולקים שבשתיקה בשיעור זמן יותר מכדי דיבור יחזור ויברך.

אך בנידון דידן שהפסק במעשה ללא דיבור - מה יהיה הדין?

הנה בסעיף י"ב כתב השו"ע, שאם בירך 'להניח תפילין', והתחיל להדק את התפילין של יד, וניתק הקשר של התפילין והוצרך לקשרו שוב, אינו חוזר ומברך כיוון שזהו לצורך התפילין ולא הסיח דעתו. והנה מזה שמרן נקט שהטעם שלא נחשב מפסיק הוא מכיוון שלא הסיח דעתו, ולא אמר שזהו משום שלא הפסיק בדיבור, משמע שגם הפסק במעשה אם אינו לצורך התפילין חשוב הפסק.

וכן משמע לדעת רש"י, הדנה בגמרא במסכת עירובין איתא (דף ג) גבי מעשר בהמה: "קרא לתשיעי עשירי, ולעשירי תשיעי, ולאחד עשר עשירי - שלשתן מקודשין". וכתב שם רש"י: וקיימא לן דעשירי מעשר והאחד עשר קרב שלמים. ומה בין מעשר לשלמים שהשלמים טעונים סמיכה ותנופה חוזה ושוק משא"כ מעשר. ומכיוון דעשירי ואחד עשר מעורבין זה בזה ולא יודע מה מעשר ומה שלמים הלכך בעי תרוייהו תנופה וסמיכה. וסיים רש"י ולבי אומר שאינו מברך על התנופה ועל הסמיכה דלא ליהוי ברכה לבטלה.

והיינו שאף שמביא את העשירי והאחד עשר בבת אחת, בכל זאת עושה סמיכה על כל אחד מהם ויש לחשוש שהראשון הוא המעשר שלא מצריך סמיכה והסמיכה עליו היא הפסק בין הברכה לבין הסמיכה על קרבן השלמים שיבוא אחרי המעשר, ולכן אומר רש"י שלא יברך. ומשמע מכאן שאף מעשה סמיכה (על הבהמה הראשונה - המעשר, שהיא סמיכה ללא צורך) חשובה הפסק, וא"כ גם לעניינינו מעשה חשיב הפסק.

וכן משמע מהפרי מגדים במשבצות זהב (סימן ר"ב ס"ק ו) שאם בירך בורא פרי הגפן על היין ואכל פרי בין הברכה לשתי החשיב הפסק וחוזר ומברך, דדוקא שתיקה בלבד בלא מעשה לא הוי הפסק.

ובאמת מצאנו להגאון האדר"ת בקונטרס 'עובר אורח' (סימן כ"ה) שכתב להזהיר להרבה אנשים שממשיכים בית יד של הכתנות ובגד העליון על התפילין בטרם שיניחו תפילין של ראש שהוא הפסק גדול שלא לצורך. [אף שיש לעיין דאולי יש לומר דכיוסו זה הוי לצורך התפילין וכמו שלמדנו מ"היה לך לאות" לך התפילין יהיו לאות ולא לאחרים וצ"ע].

הלכה למעשה כיון שראינו לכמה פוסקים שחששו שגם מעשה בלי דיבור הוי הפסק, לכן לכתחילה אין לעשות כל מעשה שלא קשור לתפילין בין הנחת תפילין של יד לתפילין של ראש, וגם אם המעשה הוא מצוה כמו נתינת צדקה לפני. אולם אם כבר עשה הפסק של מעשה בלא דיבור אינו צריך לברך על של ראש, כיוון שאין הדברים ברורים שזה הפסק וספק ברכות להקל.

(שו"ת 'שש משור' חאו"ח סימן א')

הכמת שלמה

לקח ולימוד מן הפרשה על פי שיעורו של מו"ר הראש"ל הגר"ש עמאר שליט"א רבה של ירושלים

"וַיֹּאמֶר יוֹסֵף אֶל אָחִיו אֲנִי יוֹסֵף הָעוֹד אֲבִי חַי וְלֹא יָכֻלוּ אָחִיו לַעֲנוֹת אֹתוֹ כִּי נִבְהָלוּ מִפְּנֵיו" (בראשית מה ג)

בפרשתנו פרשת ויגש אנו קוראים על מפגש של יוסף עם אחיו, בו יוסף אומר לאחיו אחרי עשרים ושנים שנה: "אני יוסף אחיכם" - התורה מספרת לנו שהאחים נאלמו דומיה. כפי שכותב הפסוק: "ולא יכלו אחיו לענות אתו כי נבהלו מפניו".

במדרש רבה איתא על פסוק זה: "אבא כהן ברדלא אומר: אוי לנו מיום הדין אוי לנו מיום התוכחה". כיון שאם יוסף הקטן שבאחים לא היו יכולים לענות מפניו מה נענה אנחנו שנעמוד לפני הקב"ה והוא יוכיח אותנו על פנינו, מה נענה ומה נאמר!?

ובאמת אומרים חכמי המוסר, כי יש כאן עומק גדול בלימוד על יום הדין של האדם מהמפגש של יוסף ואחיו. שכיון שעשרים ושנים שנה האחים היו חיים בשקר כמו שאמרו "טרף טרף יוסף", והם ניסו לשכנע את עצמם בשקר הזה שבאמת הוא טורף ואיננו, ולא האמינו שיבוא יום והם יפגשו אותו פנים אל פנים, ועוד במצב שהוא המלך והם זקוקים לחסדו. ואילו כעת כשהאמת עומדת לצאת לאור, ויוסף מתגלה ומתוודע אליהם, הוא לא צריך להאריך להם ולא צריך להוכיח אותם וכו', מספיק שהוא רק יגיד "אני יוסף אחיכם" ואז הם נבהלו מפניו ולא יכלו לדבר מאומה. כיון שהוא ברגע אחד סותר בפניהם את כל השקר שהם ניסו לבנות בנפשם פנימה.

כמו כן - על דרך זו, אנחנו בעולם הזה כל הזמן מתרצים תירוצים: למה לא למדתי? היה לי עול כזה שבגללו לא יכלתי ללמוד! למה לא התפללתי בכוונה? כי אני לא מצליח לכוון ויש לי בעיות! ולמה לא התנהגת בכבוד כלפי החבר שלך וכו'... כל הזמן אדם מתרץ תירוצים במקום להכיר בחסרונותיו ולתקן את עצמו, כמו שכתוב "נחפשה דרכנו ונחקרה ונשובה אליך", וכך האדם לאט לאט מתחיל להאמין בתירוצים שלו וחושב שהוא צודק. אבל בסוף כשנעמוד לפני השם ונראה את האמת מול פנינו לא נוכל להשיב כי נראה שהכל תירוצים של שקר, והאמת תורה דרכה.

על כן אדם לא ימתין לתוכחה הזו, ובעוד שהאדם בחיים וכל עוד נשמה באפיו ילך בכל כוחו אחר האמת ויתקן את מעשיו ויכוון את דרכיו, שלא יבוש ולא יכלם בהם. ואז גם כשיבוא ליום הדין יוכל לעמוד לפני השם בחסד וברחמים. אדם צריך לדעת ש"סוף דבר הכל נשמע" האמת תמיד תצא לאור ואין דבר שקר שיכול לעמוד מול האמת, כיון שהשם אמת ותורתו אמת וכסאו של השם אמת וכמו שכתוב "דובר שקרים לא יכון נגד עיני".

שבת שלום ומבורך

יוצא לאור ע"י 'המכון למצוות התלויות בארץ'

בראשות הגאון רבי שניאור ז. רוח שליט"א.

רבי עקיבא 4 אלעד. טל 03-9030580 פקס 039030891

מייל: b.m@macon.co.il אתר המכון: hamachon.co.il

עורך: הרב יחיאל רוח שליט"א.

מעשה אבות

רבי דוד בן ברוך הכהן אזוג זיע"א – ג' טבת תקמ"ה

שורש משפחתו של הצדיק הוא מברוך בן נריה הכהן, רבו של עזרא הסופר ותלמידו המובהק של הנביא ירמיהו שקיבלו ממנו את תורתו. לאחר פטירתו נטמן ברוך בן נריה בבבל קרוב לקבר יחזקאל הנביא. כמו כן ישנה מסורת שייחוס המשפחה מגיע לשמי רום עד אהרן הכהן ע"ה.

לאחר פטירתו היגרה משפחתו למצרים, וממצרים לסודן, שם הגיעה המשפחה להרי האטלס שבמרוקו, שם קבעו את מושבם על התורה ועל העבודה דור אחר דור עד רבי פנחס הכהן שהיה חי במאה הרביעית.

בכל הדורות והתקופות הם היו אנשי מופת אנשי מעשה, הזוהרים באור התורה למען הכלל ולמען הפרט, וכל מעשיהם, התנהגותם, הגיגיהם היו לסמל ולמופת לדורות ולדורות הבאים.

במרוצת הדורות הגיעה שלשלת המשפחה עד הרב הגדול והמקובל הנקרא בפי הכל "רבי ברוך אלכביר", כלומר, רבי ברוך הגדול, ורבי ברוך הנז' הניח בנו אחריו הלא הוא הצדיק רבי דוד בן ברוך הכהן אזוג.

כשנולד רבי דוד בן ברוך הבחין אביו הקדוש שהילד הוא קדוש בקדושה גדולה, וחתם על מצחו של בנו שם ש-ד-י. הוא גזר על בני המשפחה שלעולם לא יוציאו מהבית את בנו בלא כיסוי ראשו ומצחו עד העיניים, כיון שאם אדם שלא ראוי יביט במצחו - מיד הוא יכול להינזק.

ומחת סיבה זו עזבה המשפחה את הרי האטלס, ומעשה שהיה: כשרבי דוד הקטן יצא לשחק עם בני גילו ובן השר גם הוא שיחק עם הילדים, לפתע זרק בן השר אבן אל הבן של האדמו"ר הקדוש רבי ברוך, הלה הסיר את הכיסוי מעל מצחו והביט בבן השר הערבי ובן השר התעוור. מיד לקחו אותו לאביו. שאל השר: האם מישוהו נגע בו? ולאחר חקירה הילד הודה שזרק אבן על בן הרב. הלך השר וביקש מחילה מהילד ומאביו, ואמר לאביו שיבחר לו מקום ישוב אחר לשכון בו ולהקים בו ישיבה, וההוצאות מדי חודש בחודשו

יסופקו מהשר. רבי ברוך בחר לו את הכפר 'אולאד בר רחיל' הנקרא גם 'אגוז נבאהמו' באזור הנקרא 'תנורית' שתחת מחוז תארוודאנת.

ואכן הרב וישיבתו היו מקבלים מדי חודש כל הצריך מאותו שר. כך ישבו ועסקו בתורה ובעבודת השם בלא מפריע.

רבי ברוך נלב"ע בכפר ההוא, ובנו רבי דוד בן ברוך המשיך בדרכי אבותיו הקדושים והטהורים. מלבד גדולת תורתו של הצדיק רבי דוד בן ברוך התפרסם גם במדת החסד שחרגה מעבר לכל המקובל הוא לא היה משהה פרוטה ללון בביתו, אלא היה מחלק הכל לעניים. כמו כן הוא תקן הרבה תקנות בדרום מרוקו ורבים השיב מעוון. שמע קדושתו התפרסם בכל רחבי מרוקו כצדיק וקדוש, ורבים פנו אליו לבקש עזרה ועצה ולהתברך מפיו. גם לאחר מותו שמו השפיע על כל הסביבה.

רבי דוד נשא לאשה את בתו של הרב הגאון המפורסם ר' כליפא בן מלכא זצ"ל מאגאדיר, בעל מחבר הספר 'כף נקי' וספרים חשובים נוספים.

רבי דוד בן ברוך נלב"ע ביום ג' טבת תקמ"ה בכפר בו חי 'אולאד בר רחיל' ומנחתו כבוד בבית החיים הסמוך שנמצא בכפר "תלתא דמנבהא".

הניח בן אחד, רבי ימין כהן אזוג שקבור לידו. נכדיו הם הצדיקים המפורסמים רבי דוד בן ברוך (השני) הידוע בכינוי 'באבא דודו' שמקום קבורתו בעיר תארוודאנת, ורבי פינחס כליפא הכהן אזוג בנו של רבי ימין, ומקום קבורתו בעיר מרקש.

הרב הקדוש השאיר אחריו כתיב יד רבים בקבלה שעדיין לא ראו אור הדפוס, והם אצל נכדיו היום. בשנת תשס"א הוציא לאור מכון 'הספרייה הספרדית - אור המערב' את הספר 'לדוד ברוך' מגוף כת"י המיוחס אליו שהיה בידי משפחתו (הבאנו מדבריו במדור מילתא דחסידותא).

מדי שנה במוצאי חג החנוכה מתקיימת בקברו הילולא רבתית אשר אליה נוהרים מאות רבות מכל רחבי העולם, על ציונו נבנו בתי כנסת מקווה וחדרי אירוח עבור באי ההילולא הבאים לשמוח ולכבוד הצדיק ולכבוד תורתו. זיע"א

מילי דתסידות

חשיבותה הנפלאה של מצוות הצדקה שבזכותה נגאל

הנביא ישעיהו אומר: "סורו סורו צאו משם טמא אל תגעו צאו מתוכה חברו נושאי כלי ה' כי לא בחפזון תצאו ובמנוסה לא תלכו כי הולך לפניכם ה' ומאספכם אלהי ישראל".

ופירושו המהר"ם אלשיך והרד"ק שכוונת הנביא היא לומר שיחזרו בתשובה ושיטהרו מן העונות כיון שבלתי תשובה אי אפשר ליגאל וזהו "סורו סורו" וכו' ועל ידי זה "הולך לפניכם ה'".

ויש לשאול, הרי ביציאת מצרים מציינו שנאלו אעפ"י ששם עבדו ע"ז ובבית שני ג"כ נשאו נשים נכריות ואעפ"כ נגאלו א"כ הכא נמי למה אינו גואלם בלתי תשובה, הרי קשה מאד שיחזרו כולם בתשובה שאין לב העם פנוי מעול הגלות כדי שיעשו תשובה שלמה? לזה אמר "כי לא בחפזון תצאו ובמנוסה לא תלכו", דלא דמי גאולה זו לגאולת מצרים ולא לבית שני, שאז יציאתם הייתה בחפזון והגאולה הייתה ע"י שליח. ובבית שני ג"כ היציאה הייתה במנוסה שנשטפו א' א' מהגלות, אבל כאן בגאולה הזו נעלית היא מכל שאר הגאולות שהיא לא בחפזון כמ"ש "כי לא בחפזון תצאו" וגו' כי הולך לפניכם ה' ומאספכם אלקי ישראל".

וזהו דבר גדול שלא היה לעולמים, שאף שמצינו ביציאת מצרים שהקב"ה הולך לפניהם, מכל מקום תחילת אסיפתם לצאת הייתה ע"י משה רבינו ע"ה, אבל כאן מלבד שהולך לפניהם ה' גם האסיפה ג"כ תהיה על ידו כמו שכתוב "מאספכם אלהי ישראל", ומשום הכי אני מזהיר אתכם הרבה על התשובה שבלתי תשובה אי אפשר ליגאל שכיון שהוא בעצמו עתיד לעשות כל זה אינו כבוד של מעלה שיעשה כל זה אם לא תשובו בתשובה.

ויש לשאול, דמצינו לכאורה מקום אחר מדברי רבותינו ז"ל, שנראה שחולק על זה, דאיתא במדרש על הפסוק בישעיהו: "אני מדבר בצדקה רב להושיע", וזה לשונו: דרש רבי לוי מאי

דכתיב מי זה בא מאדום וכו', אני מדבר בצדקה רב להושיע. לעתיד לבא כשיבוא הקב"ה לכולת את האומות מן העולם באים כל השרים של מעלה ואומרים לפני הקב"ה רבש"ע כלום יש לפניך משוא פנים? מה נשתנו אלו מאלו? הללו שופכי דמים והללו שופכי דמים. הללו מגלי עריות והללו מגלי עריות. הללו עובדי ע"ז והללו עובדי ע"ז. ואמר הקב"ה למיכאל סניגורן של ישראל החזר להם תשובה, באותה שעה מיכאל משתתק, שנאמר: "ובעת ההיא יעמוד מיכאל השר הגדול", ואין עמידה אלא שתיקה שנאמר: "עמדו ולא יכלו לדבר", אמר הקב"ה למיכאל נשתתקת? - "אני מדבר בצדקה", באיזה זכות אני גואלם בשביל הצדקה שהיו עושים אלו עם אלו, שאלמלא הצדקה לא נתקיימו השמים והארץ. וזהו "אני מדבר בצדקה רב להושיע". הרי להדיא שאף על פי שישאל עובדי עבודה זרה ומגלי עריות ושופכי דמים, אפילו הכי הם נגאלים. ואעפ"י שאינו כבוד של מעלה בלתי שיעשו תשובה מ"מ הם נגאלים, וא"כ לכאורה צריך לומר שהם מדרשים חלוקים, האם תנאי הגאולה הוא התשובה או מעשה הצדקה שעושים ישראל.

ומכל מקום יותר נראה לומר דלא פליגי, והטעם דמצות הצדקה אם עשאה כתקנה כזאת שוב לא שייך לומר שאינו כבודו של מעלה שיבוא הקב"ה להוציאנו מן הגלות, דנהי שלא עשו תשובה, מכל מקום עשו מצוה אחת גדולה שבשבילה נתקיימו שמים וארץ. והקב"ה משים דגל מצוה זו לפנינו ובזה הוא בא בעצמו להושיענו, באומרו: 'צאו וראו מה בין בני לבין אומות העולם' דזכו למצוה גדולה כזאת דבשבילה מתקיימים שמים וארץ, כמ"ש "אני מדבר בצדקה רב להושיע", כלומר, דמצוה זו כל כך גדולה שהיא לבדה כדאי להושיע אותם.

באופן דנמצינו למדים דכדי שיגאל אותנו הקב"ה בעצמו אין התנאי ההכרחי הוא רק תשובה דעל כל פנים כשיזכו למצות הצדקה כתקנה מיד הם נגאלים והקב"ה בכבודו בא להושיענו דאז אין חסרון כבוד כיון שהולך לפנינו מצות הצדקה.

(ספר לדוד ברוך פרשת ויקרא להצדיק רבי דוד בן ברוך זיע"א)

מדרג מצות הארץ הפרשת תרומות ומעשרות

חיוב ההפרשה

א. כל גידולי האדמה הגדלים בארץ ישראל והם עומדים למאכל אדם, וכן גדלו במקום שאינו הפקר, חייבים בהפרשת תרומות ומעשרות לפני אכילתם. יש מהם שחיובם מהתורה, ויש שחיובם מדרבנן. וכל עוד שלא הופרשו התרומות והמעשרות נקראים הגידולים 'טבל', ואסורים באכילה.

ב. מצות הפרשת תרומות ומעשרות היא מהמצוות התלויות בארץ, היא נוהגת מהתורה רק בארץ ישראל, אך חז"ל תיקנו חיוב בהפרשה גם במקומות הקרובים לארץ ישראל [דיני תרו"מ שונים מדיני חלה שנוהגת מדרבנן בכל חוץ לארץ]. אמנם בזמן הזה לא נהגו לעשר במקומות הסמוכים.

ג. חיוב הפרשת תרומות ומעשרות נוהג גם בזה"ז שאין בית המקדש קיים, והעיקר להלכה שבוז"ז נוהג מדברי חכמים, ואף לאחר שקרא 'שם תרומה' הוי דרבנן. הטעם העיקרי לכך הוא, כיון שבוז"ז אין ביאת כל ישראל כשם שהיתה בכניסתם הראשונה לארץ, והתורה כתבה: "כי תבואו" - 'ביאת כולכם' דווקא. אולם, כאשר יבנה בית המקדש ויהיו רוב ככל ישראל בארץ, תחזור חובת הפרשת תרומות ומעשרות להיות מן התורה.

ד. ההבדל ההלכתי למעשה בכך שחיוב ההפרשה מדרבנן הוא, בא לידי ביטוי בכמה מן ההלכות, שמחמת שזה מדרבנן דינן שונה, וכך נוהגים בימינו, וכמו כן לגבי ספיקות, ועוד. אולם באופן שחייב בוודאי, מפרשי תרומות ומעשרות עם כל פרטי החיוב ועם ברכה.

ה. בפירות המצויים כיום בשווקים, שיש ספק אם עישרו אותם המגדלים והמשווקים, כאן לא נאמר ספק דרבנן לקולא, משום שכאן הספק שמא פשע האדם ולא עישר במזיד, אם כן זה בכלל 'גזירת דמאי' שהחמירו בה חכמים וחייבו לעשר (אולם כאמור באופנים מאד מסויימים ספק זה יכול להצטרף לספיקות נוספים כדי לפטור) ובכל אופן ההפרשה תיעשה כדת וכדין אולם ללא ברכה.

ו. בפירות שדינן 'דמאי' עשו בהם תקנה מיוחדת. ומהו דמאי? יוחנן כהן גדול [שהיה לאחר שמעון הצדיק] ובית הדין הגדול שבזמנו, שלחו ובידו בכל גבול ישראל ומצאו שאף שכולם זהירים להפריש תרומה גדולה, מכל מקום בשאר המעשרות, היו חלק מעמי הארץ שלא מפרשים, לכן עמדו והתקינו 'תקנת דמאי', שלא יהיו נאמנים על המעשרות אלא אנשים כשרים, ושאר עמי הארץ פירותיהם ספק, ואינו נאמנים לומר מעושים הם. אלא שהתקינו שאין צריך להפריש בפירות שהם דמאי אלא תרומת מעשר מפני שהוא עוון מיתה, ומעשר שני שאין בזה הפסד, שהרי בעליו אוכלים אותו. ובימינו על פי הרוב המוחלט אין תקנת דמאי ולכן דין הפירות בשווקים כמבואר בסעיף הקודם דינן כדין "ספק טבל" וחייבים להפריש את כל התרומות והמעשרות אולם ללא ברכה, ופטור מחובת נתינה ונבאר זאת בהמשך.

(מעובד ע"פ ספר קצירת השדה לגרש"ז ר"ז רווח שליט"א)

מישג בכשרות

אבר מן החי

אבר מן החי הוא אבר שנפרש מבעל חי בעודנו חי, ואסור לאוכלו מן התורה. איסור נמנה בין הלאוין. (ספר המצות לרמב"ם לא תעשה קפב; סמ"ג לאוין קלו; החינוך מצוה תנב)

מקור האיסור הוא בפסוק: "ולא תאכל הנפש עם הנפש" (דברים יב כג), זה אבר מן החי (ספרי ראה עז; חולין קב ב), ומשמעות הפסוק לא תאכל הנפש בעודו עם הבשר, בעוד החיות עם הבשר (רש"י), או משום שישנם אברים שהנשמה תלויה בהם, לכן נקראים כל האברים "נפש" (ר"ן חולין פ"ד סי' תשצז).

אבר מן החי מותר בהנאה. ואפילו לסוברים שכל מקום שנאמר לא תאכל איסור הנאה בכלל (פסחים כא ב; רמב"ם מאכלות אסורות ח טו), מכל מקום אבר מן החי למדים בהיקש מדם: "וְיָקֻץ לְבִלְתִּי אֶכֶל הַדָּם וגו' וְלֹא תֹאכַל הַנֶּפֶשׁ עִם הַבָּשָׂר" (דברים שם), מה דם מותר בהנאה, אף אבר מן החי כן (פסחים כב ב).

איסור אבר מן החי נוהג בבהמה חיה ועוף, בטהורים ולא בטמאים. הוא איננו נוהג בדגים וחגבים, שמדין אבר מן החי מותר לחתוך מהם אבר ולאכול, אבל אסור לאכול בעינם כשהם חיים, משום בל תשקצו.

איסור אבר מן החי חל לדברי הכל על אברים שיש להם בשר גידים ועצמות, כגון היד והרגל וכיוצא, ועל אברים שאין בהם אלא בשר בלבד, כגון הלשון והביצים והטחול והכליות והחלב וכיוצא, אבל באבר שאין בו בשר כלל אלא עצמות וגידים בלבד, הסתפקו האחרונים אם חייבים עליו משום אבר מן החי.

שיעור אכילת אבר מן החי לחיוב מלקות הוא בכזית, שנאמר בו לשון אכילה: "ולא תאכל הנפש עם הנפש" ואין אכילה פחותה מכזית (חולין קב א) ופחות מכזית אסור לאכול, אבל אין לוקין עליו.

אבר שלא נפרש לגמרי מבעל החיים אלא שמחובר במקצתו, אם אינו יכול לחזור ולחיות ולא נפרש עד לאחר שחיטה, אינו כאבר מן החי והשחיטה מתירתו, אלא שאסור באכילה מדרבנן, ונקרא "מצות פרוש".

אבר מן החי הוא מכלל שבע מצוות בני נח (סנהדרין נ א). יש שלמדו מהפסוק: "אכל תאכל" שאמר הקב"ה לאדם הראשון (בראשית ב טו), שהותא אדם הראשון לאכול רק דבר העומד לאכילה ולא אבר מן החי, שבהמה בחייה אינה עומדת לאכילה (סנהדרין שם ב, ורש"י ד"ה אכול). לפי זה כבר נאסר באבר מן החי מאדם הראשון; ויש שלמדו מהפסוק שנאמר לנח: "אֶךְ בָּשָׂר בִּנְפִשׁוֹ דָּמוֹ לֹא תֹאכְלוּ" (בראשית ט ד. סנהדרין נ א; רמב"ם מאכלות אסורות ה א, ומלכים ט א). ולפי זה לא נאסר אבר מן החי אלא מנח ואילך (רמב"ם מלכים שם).

בני נח חייבים על אבר מן החי בטמאים כבטהורים (חולין קב א), שכיזון שמוותרים בבשר הטמאים אף הם בכלל איסור אבר מן החי (רש"י). בן נח חייב על אבר מן החי בכל שהוא, שלא ניתנו שיעורים אלא לישראל (רמב"ם מלכים ט).

פני המעבדה

אבקת מרק

אבקת המרק מכילה רכיבים שונים שברובם ככולם יש חשש להתלעה ללא טיפול נאות.

רוב האבקות מכילות בין היתר קמח, ירקות מיובשים ממינים שונים, עלי תבלין ממינים שונים, פטריות מיובשות ועוד.

כיון שכמעט כל אחד מרכיבים אלו עלול להתלע בתנאים לא נאותים, יש להקפיד שעל האריזה תהיה חותמת של כשרות מהודרת, וזאת כדי להבטיח שכל הרכיבים עברו את הטיפול הנכון הכולל ניפוי הקמח באופן המתאים והנכון, שימוש בתבליני עלים מיובשים שעברו את כל התהליך הנדרש מבחינה כשרותית ושימוש בפטריות מיובשות המאושרות ללא חרקים. באם לא נשמרו תנאי הכשרות המבטיחים נקיות מחרקים, קיים חשש גדול שרכיבים מסוימים ימצאו כנגועים.

בתוצרת של חברות ידועות עם כשרות מהודרת המקפידה על טיפול נכון ונקיות, התוצרת היא בחזקת נקיה, אולם אכסון מתמשך, בפרט באריזות שאינם הרמטיות, עלול להביא לכך שמויקי מחסן יחדרו בקלות למוצר, גם שהוא סגור באריזתו.

אופן הבדיקה והשימוש:

באם התוצרת היא מחברה ידועה עם כשרות מהודרת ותאריך היצור הוא קרוב לזמן השימוש המוצר הוא בחזקת נקי ואינו מצריך בדיקה. (לשימוש חוזר, רצוי לשמור את השקית בקירור או אף בהקפאה).

באם התוצרת היא מתאריך תפוגה קרוב, אף אם היא מאיכות טובה ומוכרת, יש לבדוק ויוזאלית שאין בתוצרת גבישים או קורים, שהם סימן להמצאות חרקים. ורצוי לבדוק מדגמית בזמן הכנת המרק שלא צפים חרקים לאחר הכנת המוצר. באם התוצרת היא מחברה שאיננה ידועה ומוכרת. אם היא מכילה רכיבים בעייתיים כמפורט לעיל, רצוי להימנע ולא להשתמש כלל. ואם איננה מכילה רכיבים בעייתיים, יש לבדוקה ויוזאלית, ובדיקה מדגמית כמפורט לעיל.

אם בבדיקת המדגם נמצאו חרקים, אין דרך בטוחה לבדוק את כלל התוצרת. אכן יש אפשרות לאחר הכנת המרק לסנן את כל התוצרת אל כלי אחר באמצעות מסננת דקה מאוד, (כגון בד צפוף - חיתול של תינוק, או צמר גפן) ולהשתמש רק בנוזל המסונן.

מבזלי קו ההלכה

שאלה א

שמעתי שלא נמצא בשוק דג הרינג נקי לגמרי מתולעי אניסאקים. האם הדבר נכון? ואם כן איך ניתן לבדוקם?
תשובה:

אכן זו המציאות בהרינג מצויים תולעי אניסאקים, בכל ההכשרים, כיון שזו המציאות ברוב שדות הדייג בעולם. התולעים רק בחלל הבטן, ובדרך כלל החדירה לאחר מות הדג כאשר הדג שוהה בטמפ' חמה יותר מהטמפ' הרגילה של הדג במים. להוציא צורת עיבוד אחד שהוא עשיית פילה במכונה אוטומטית, שמסירה העור וחלקי הפנים במיחור מהיר שאז הפילה נמצא נקי, כל שאר הסוגים נותרים תולעים על הדפנות ולעיתים גם בתוך הבשר.

תופעה זו בכל הכשרויות ללא יוצא מן הכלל, להוציא אם יש מי שמייצר מאופן העיבוד הנ"ל [והוא חייב להיות בהשגחה צמודה בחו"ל כי השיווק ללא עור].

לשאר פרוסות הרינג, יש מקום בצירוף כמה היתרים לאכול גם מחמת שהנגיעות היא ברמה נמוכה, וגם שזה נחתך וגם שהבדיקה קשה, וכל זה מצא להליץ על האוכלים הגאון רבי משה קארפ שליט"א והאתי דבריו בספרי שש משור חלק שני, יעו"ש, והסכים עמו מרן הגריש"א זצ"ל, אלא שהוסף שזה בדיעבד עבור האוכלים, ולא עבור הכשרות לכתוב על זה מהדרין. אופן הבדיקה מפורט בתולעת שני חלק שני, ובחלק רביעי בנספח בסוף הספר על דג ההרינג.

שאלה ב

נרדמתי במיטתי שתי דקות בלילה קודם שקראתי קריאת שמע והתעוררתי האם אני צריך לקרוא ברכות התורה לפני קריאת שמע.
תשובה:

אין צריך לברך ברכות התורה קודם שיקרא קריאת שמע, והטעם הוא שיש כאן ספק ספיקא דהא מספקא לן שמה אין זה שתי נשמן. ועיין במשנ"ב שפחות משיטין נשמן לא הוי אפילו שינת עראי. וגם אי הוי שנת עראי אם מברכים על שנת עראי. ועוד שמא פוסקים כר"ת שלעולם לא מברכים עד עלות השחר. ועוד, שמא כהטור שלא צריך לברך כשזה דרך תפילה.

קו ההלכה והכשרות

בראשות הגאון רבי שניאור זלמן רווח שליט"א

הנהגות יום ביומו באורח חיים ויורה דעה ❖ כשרות המזון ❖ כשרות חו"ל
מצוות התלויות בארץ ❖ חרקים במזון ❖ טפילים וכשרות הדגים

03-7528999

פקס: 03-7528992 מייל: b.m@macon.co.il

המענה ינתן
ע"י רבני בית ההוראה
בשעות פעילות בית ההוראה
בשאר השעות
ינתן מענה על ידי הרבנים
המופיעים בתפריט

שעות פעילות
בית ההוראה

ימים א.ג.ה

13:15-14:00 19:15-20:00

ימים ב.ד

13:15-14:00 18:15-19:00

יום שישי

12:15-13:00

להצטרפות

03-9030580 אתר: hamachon.co.il

חתת פיקוחו של:
"המכון למצוות התלויות בארץ"

שע"י 'המכון למצוות התלויות בארץ'
תרומות ומעשרות בדרך הנכונה והקלה

"הביאו את כל המעשר... ובחגגונו נא בואת אמר יי צבאות אם לא אפתח
לכם את ארבות השמים והריקתי לכם ברכה עד בלי די" (מלאכי ג')

מצטרפים ל'בית המעשר'!

הבית שלכם להפרשת תרומות ומעשרות כהלכה